

**ЦАГДААГИЙН АЛБА ХААГЧААС НОГДУУЛАХ ЗАХИРГААНЫ
ШИЙТГЭЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ
ЗАРИМ АСУУДАЛ**

Алтанхуягын Насанжаргал
СБД-н ЦХ-н Мэдээлэл хүлээн авагч цагдаа,
магистрант, цагдаагийн ахлагч

Монгол улсад жилд гэмт хэргээс хэд дахин илүү тоогоор үйлддэгддэг захиргааны зөрчилд захиргааны хариуцлага хүлээлгэх эрх бүхий субъектүүдийн дотор цагдаагийн байгууллагын эрх бүхий ажилтан голлох байр суурийг эзэлдэг Захиргааны зөрчил нь “ялимгүй гэмт хэрэг”-т тооцогдон бусдад учруулсан хор, уршгаараа гэмт хэргээс ялган зүйлчлэгдэх тохиолдлууд цөөнгүй байна.

Захиргааны зөрчил гаргагчид ногдуулж байгаа захиргааны шийтгэлийн тогтолцоонд цагдаагийн алба хаагчийн ногдуулдаг захиргааны шийтгэл тодорхой байр суурийг эзэлдэг бөгөөд үр нөлөөг дээшлүүлэх нь захиргааны шийтгэлийн зорилгыг хангахад ихээхэн ач холбогдолтой юм.

Захиргааны шийтгэл ногдуулах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох асуудлыг тойрсон тулгамдсан асуудлууд цөөнгүй байгаа боловч уг асуудлыг тусгайлан судалсан эрдмийн бүтээл харьцангуй цөөн байна.

Цагдаагийн алба хаагчаас ногдуулах захиргааны шийтгэлийн төрөл, хэмжээ, хугацаа, захиргааны хариуцлага хүлээлгэхтэй холбогдох харилцааг зохицуулсан хууль тогтоомжийн давхардал, хийдэл, зөрчилдөөнийг арилгах асуудлыг хөндөх, захиргааны шийтгэл ногдуулах үндэслэл, журмыг борловсронгуй болгох гэх зэрэг захиргааны шийтгэлийг тойрсон тулгамдсан асуудлууд нь энэхүү сэдвийг сонгон судалгаа, шинжилгээний ажил хийх хэрэгцээ, шаардлагатайг харуулж байгаа тул миний бие “Цагдаагийн алба хаагчийн ногдуулах захиргааны шийтгэлийг үр нөлөөг дээшлүүлэх зарим асуудал” сэдвээр судалж байгаа юм.

Цагдаагийн алба хаагчаас ногдуулах захиргааны шийтгэлийн тухай асуудлыг Монгол улсад хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа төрөлжсөн хуулиудын хэмжээнд судалгааг нилээд бодитой хийж, захиргааны шийтгэл ногдуулах бодит үндэслэл, захиргааны шийтгэл хүлээлгэх үндэслэл байгаа эсэхийг шалгах ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтын өнөөгийн байдал, түүнийг боловсонгуй болгох, хуулиудын давхардал, хийдэл, зөрчилдөөнийг арилгах асуудалд тухайлан анхаарал хандуулж, нилээд өргөн хүрээнд авч үзлээ.

Захиргааны шийтгэлийн онцлогийг Эрүүгийн болон Иргэний эрх зүй, сахилгын зөрчил, хариуцлагатай харьцуулж адил болон ялгаатай талыг тодотгон харуулахыг эрмэлзэв.

Захиргааны хариуцлагын эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох асуудлыг хөндсөн “Захиргааны хариуцлагын тухай хууль”-ийн шинэчлэн найруулсан төслийг нийгмийн харилцаа, бодит хүчин зүйлүүдтэй уялдаа холбоотойгоор судалж, зөвхөн цагдаагийн алба хаагчаас захиргааны шийтгэл ногдуулах асуудлыг төдийгүй захиргааны хариуцлага хүлээлгэх хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох асуудлыг хөндсөн нь судалгааны ажлын цар хүрээ, ач холбогдлыг үнэлэхэд тодорхой хэмжээгээр нөлөөлөх болов уу.

Эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох асуудал

1.1.Захиргааны хариуцлагын тухай төрөлжсөн хуулийг батлан гаргах асуудал нэн тэргүүнд тавигдана. Төрөлжсөн хуулийг баталснаар хуулиудын давхардал, хийдэл арилж, цагдаагийн алба хаагчаас захиргааны хариуцлагын тухай хуулийг хэрэглэхэд дөхөмтэй болно.

Захиргааны хариуцлага хүлээлгэх хууль тогтоомжууд хэт олон байгаагаас цагдаагийн алба хаагч тэр бүр судалж хэрэглэх боломжгүй байдлыг үүсгэдэг сөрөг үр дагавартай бөгөөд энэ нь хуулийн хэрэгжилтэд төдийгүй захиргааны шийтгэлийн зорилгыг хангахад сөргөөр нөлөөлөх байдлуудыг бий болгож байгаа юм. Цагдаагийн алба хаагчаас авсан санал асуулгаар захиргааны хариуцлага хүлээлгэх хууль тогтоомжийг өөрсдийн үйл ажиллагааны хүрээнд хэрэглэгддэг, Захиргааны хариуцлагын тухай хууль Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хууль, Тамхины хяналтын тухай хууль, Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай хууль, Галт зэвсгийн тухай хууль гэх зэргээр хязгаарлан ойлгох явдал байгаа нь харагдаж байлаа.

Хэрэв Захиргааны хариуцлагын тухай төрөлжсөн хууль батлагдвал захиргааны хариуцлага хүлээлгэх олон хуулиуд цэгцлэгдэж, хуулиудын давхардал, хийдэл, зөрчил арилах

төдийгүй хууль хэрэглэгчдийн ажлын үр дүн дээшлэх, зөрчил гаргагч шийтгэлийг завших зэрэг сөрөг нөхцөл байдлуудыг засах боломжтой болно.

Захиргааны хариуцлагын тухай төрөлжсөн хууль нь ерөнхий, тусгай анги гэсэн бүтэцтэйгээр боловсруулж батлах нь зүйтэй байна. Хуулийн **ерөнхий ангид** захиргааны зөрчил, хариуцлагын тухай ойлголтыг томъёолон хуульчилж нэг мөр ойлголт өгөх, захиргааны шийтгэлийн төрөл, хэмжээ, оногдуулах хэлбэр, захиргааны хариуцлагаас чөлөөлөх үндэслэл, журам, захиргааны хариуцлагыг хөнгөрүүлж, хүндрүүлж үзэх нөхцөл байдлууд, захиргааны хариуцлага хүлээлгэхдээ баримтлах зарчмуудыг тусгах, хуулийн **тусгай ангид** захиргааны зөрчлийг халдсан болон журам тогтоосон хэм хэмжээгээр хамгаалагдсан харилцааг шалгуур болгон бүлэг, зүйл хэсгийг тогтоон төрөлжүүлэх тухайлбал, эдийн засгийн харилцааны эсрэг захиргааны зөрчил, байгаль хамгаалах журмын эсрэг захиргааны зөрчил, нийгмийн хэв журамд халдсан захиргааны зөрчил, нийтийн аюулгүй байдлын эсрэг захиргааны зөрчил гэх зэрэг.

Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг судлаач миний дэмжиж байгаа санаагаар боловсруулсан бөгөөд энэ хууль батлагдвал олон эерэг үр дүн өгнө гэдэгт найдаж байна.

2.Одоогийн даган мөрдөж байгаа Захиргааны хариуцлага хүлээлгэх хууль тогтоомжуудад Захиргааны хариуцлагын тухай хуулиас хүлээлгэх хариуцлагыг иш татсан буюу хийдэлтэй гэж үзэхээр хууль 55 байгаа нь хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуулийн 28 хувийг эзэлж байна. Эдгээр хуулиудын 14-д нь “Хууль тогтоомжинд зааснаар хариуцлага хүлээлгэнэ” гэсэн ерөнхий заалттай, 41 хуульд Захиргааны хариуцлагын тухай хуульд зааснаар хариуцлага хүлээлгэнэ гэсэн иш татсан зохицуулалттай байна. Эдгээр иш татсан зохицуулалттай зөрчлүүдэд бүгдэд нь захиргааны торгууль ногдуулахаар заасан байгаа болно. Эдгээрээс цагдаагийн алба хаагч хариуцлага хүлээлгэх эрхтэй байгаа хуулиуд цөөнгүй байна.

Тухайлбал: Эдгээр нь гол төлөв Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн зарим зөрчилд хүлээлгэх захиргааны хариуцлага гэсэн II бүлэгт заасан зөрчил, түүнд хүлээлгэх хариуцлагыг иш татсан байдлаар тусган хуульчлах байдлаар хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг зохицуулсан байгаа юм. Хуулийн хийдэл гаргахгүйн тул захиргааны хариуцлага хүлээлгэх хууль тогтоомжид иш татсан зохицуулалтыг багасгах, хүлээлгэх хариуцлагыг тухайн хуульд тодорхой заах нь зүйтэй байна.

3.Монгол Улсын Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.3-д иргэнд ногдуулах торгох шийтгэл 100-50000, албан тушаалтанд 1000-60000, байгууллага, аж ахуйн нэгжид 50000-250000 төгрөгийн торгууль ногдуулахаар торгуулийн нийтлэг хэмжээг заасан.

Мөн зүйлд Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн 28, 28.1 дэх заалтад заасан зөрчлөөс бусад зөрчилд энэ хэмжээ хамаарахаар заасан байна. Энэ нь дурдсан заалтад зааснаас бусад зөрчилд ногдуулах торгуулийн хэмжээ Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн 4.3-д заасан торгуулийн нийтлэг хэмжээтэй нийцэж байх үндэслэл, шаардлагыг тогтоосон хэрэг юм.

Гэтэл энэ хэмжээг зөрчиж торгуулийн хэмжээг тогтоосон хуулиуд цөөнгүй байгаа нь захиргааны торгуулийн нийтлэг хэмжээг зөрчсөн бөгөөд энэ нь хуулиудын хоорондын үл нийцэх, зөрчилдөөнийг бий болгож байна.

Хуулиудын энэхүү зөрчилтэй заалтууд нь цагдаагийн алба хаагч шийтгэлийг сонгон хэрэглэхэд ихээхэн түвэгтэй байдлыг бий болгодог бөгөөд Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн торгох шийтгэлийн ерөнхий хэмжээг тогтоосон дээрх заалтад захиргааны хариуцлага хүлээлгэх бусад хууль тогтоомжийг нийцүүлэх асуудлыг орхигдуулсантай холбоотой юм.

Хэрэв торгуулийн хэмжээг нэмэх шаардлагатай гэж үзвэл Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн нийтлэг хэмжээг өөрчлөх асуудлыг зэрэгцүүлэн шийдвэрлэх нь зүйтэй юм. Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа 196 хуулиас иргэнийг торгох шийтгэлийн ерөнхий хэмжээнээс хэтэрсэн 9, албан тушаалтныг торгох шийтгэл хэмжээнээс хэтэрсэн 13, аж ахуйн нэгжийг торгох шийтгэл хэмжээнээс хэтэрсэн 11 хууль, дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэмцэх хэмжээгээр торгох шийтгэл хэмжээнээс хэтэрсэн 11 хууль байгаа судалгаа гарсан байна.¹

Энэ нь Монгол Улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлж байгаа хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчилдөөнийг засах нэгдсэн арга хэмжээний хүрээнд зайлшгүй шийдвэрлэх асуудлын нэг юм.

Цагдаагийн алба хаагчийн хэрэглэдэг захиргааны хариуцлага хүлээлгэх хуулиудын дотор захиргааны торгуулийг 2 хуульд давхардуулан заасан, эдгээр нь хэмжээ болон шийтгэл

¹ УИХ-ын захиалгаар ХЗҮХ –ээс явуулсан судалгааны тайлангаас. УБ, 2010.

ногдуулах, шийтгэл хүлээх субъект нь хоорондоо зөрчилдөөнтэй зохицуулалт цөөнгүй байна. Тухайлбал, 1998 онд батлагдсан Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай Монгол Улсын хуулийн 13.2.3-д садар самууныг сурталчилсан бол олсон орлогыг нь хурааж гэм буруутай албан тушаалтныг 40000-60000 хүртэл төгрөгөөр, аж ахуйн нэгж байгууллагыг 10000-150000 хүртэл төгрөгөөр торгох, энэ зөрчлийг нэг жилийн дотор давтан гаргасан бол хэвлэл, мэдээллийн байгууллагын үйл ажиллагааг зогсоох² гэжээ.

Гэтэл Монгол Улсын Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн Садар самууныг сурталчлах, өнгөний өвчнийг эмчлүүлэхээс зайлсхийх гэсэн 41 дүгээр зүйлд Садар самууныг сурталчилсан бол 10000 төгрөг хүртэл торгохоор³ заажээ.

Хуулийн дээрх 2 заалтыг үзэхэд торгуулийн хэмжээ зөрүүтэйн зэрэгцээ Захиргааны хариуцлагын тухай хуульд шийтгэл хүлээх субъект тодорхой бус байгаа нь харагдаж байна. Энэ мэт зүйл, заалтууд цөөнгүй байгаа тул цэгцэлж, давхардлыг арилгах шаардлагатай байгаа нь ажиглагдаж байна. Энэ нь цагдаагийн алба хаагч торгууль ногдуулахдаа чухам ямар хуулийг хэрэглэх нь ойлгомжгүй байх, түвэгтэй асуудлыг үүсгэж байгаа юм. Торгуулийн хэмжээ зөрүүтэйгээс зөрчил гаргагч ялгавартай хариуцлага хүлээж шударга бус байдал бий болох, цагдаагийн алба хаагч үзэмжээрээ хандаж торгуулийн хэмжээг сонгон ялгаварлах боломжийг бүрдүүлэх гэх зэрэг олон сөрөг үр дагаврыг бий болгох боломжтой юм.

Захиргааны торгуулийг ногдуулахад цөөнгүй тохиолдох хүндрэлтэй асуудал нь Захиргааны хариуцлагын тухай хууль болон Эрүүгийн хуулийн давхардлын асуудал юм. Эрүүгийн хуулийн тусгай ангид заасан гэмт хэрэг нь Захиргааны хариуцлага хүлээлгэх хууль тогтоомжинд заасан захиргааны зөрчилтэй ихэнх шинжээрээ адил боловч зөвхөн учруулсан хор уршгийн хэмжээгээрээ ялган зүйлчлэгдэх тохиолдол цөөнгүй байна. 2000 оны эхээр зарим эрдэмтэн, судлаачид захиргааны зөрчлийг ялимгүй гэмт хэрэгт тооцож Эрүүгийн хуульд багтаан хуульчлах саналыг гаргаж нилээдгүй шүүмжлэлийг дагуулж байсан билээ.

Зохион байгуулалт үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох талаар

Цагдаагийн алба хаагчаас ногдуулах захиргааны шийтгэлийн үр нөлөөг судлах судлах, хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлага хэрэгцээг тодорхойлоход захиргааны зөрчлийн улсын нэгдсэн тоо бүртгэлтэй болох асуудал нэн чухал юм.

Одоогийн байдлаар улсын хэмжээнд үйлдэгдэж байгаа захиргааны зөрчлийн нэгдсэн тоо бүртгэл байхгүй бөгөөд энэ нь захиргааны торгох шийтгэл ногдуулалтын байдал, зөрчлийн өсөлт, бууралтыг судлах, зөрчил гаргагчдын тухай мэдээллийг төвлөрүүлэн дахин зөрчил гаргахаас урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулах, хариуцлагыг хүндрүүлж, хөнгөрүүлж үзэх нөхцөл байдлыг тодорхойлох, гэмт хэргээс эртлэн сэргийлэх арга замыг тодорхойлох, бодлого, чиглэлийг боловсруулж хэрэгжүүлэхэд сөргөөр нөлөөлж байгаа юм.

Судалгааны ажлын явцад Цагдаагийн Ерөнхий Газар, Гаалийн Ерөнхий Газар, Үндэсний Татварын Ерөнхий Газрын захиргааны зөрчлийн тоо бүртгэлийн байдлыг танилцан судлав. Цагдаагийн Ерөнхий Газрын Мэдээлэл, судалгааны төв нь захиргааны зөрчлийн тоо бүртгэлийг нэгтгэн төвлөрүүлэхээс гадна зөрчлийн гаралт, хандлага, ногдуулсан шийтгэл, түүний өсөлт, бууралт, зөрчил гаргагчдын мэдээлэл, нийгмийн харилцаанд хандсан байдлыг ямар хууль тогтоомжоор хариуцлага хүлээлгэсэнтэй нь уялдуулан нилээд бодитой авч үзэн дүгнэлт хийдэг байдал ажиглагдаж байв

Шийтгэлийн хэлбэр, хэмжээ, зөрчил гаргагч, зөрчлийг хянан шийдвэрлэсэн эрх бүхий албан тушаалтны мэдээлэл

Зөрчил гаргасан 308677 иргэн буюу 87.0 хувийг торгуулийн хуудсаар 1293.4 сая төгрөгөөр, 46100 буюу 13.0 хувийг шийтгэврээр, үүний дотор 26246 иргэн, 19 албан тушаалтан, 379 байгууллага, аж ахуйн нэгжийг 519.5 сая төгрөгөөр тус тус торгож, 12674 хүний тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг хасч, 6782 хүнд баривчлах шийтгэл ногдуулсан байна. Зөрчил гаргасан байгууллагыг төрөл, өмчийн хэлбэрээр нь авч үзвэл: Төрийн байгууллага 1, төрийн бус 4, хувийн хэвшлийн 374, төрийн өмчийн 3, орон нутгийн өмчийн 3, хувийн өмчийн 373 байгууллага байна.

² Төрийн мэдээлэл 1998, №3

³ Төрийн мэдээлэл 1992, №4-5

Шийтгэл ногдуулсан эрх бүхий албан тушаалтнаар нь авч үзвэл: 39094 буюу 84.8 хувьд цагдаагийн эрх бүхий алба хаагч, 6761 буюу 14.7 хувьд шүүгч, 245 буюу 0.5 хувьд Засаг дарга тус тус шийтгэл ногдуулжээ.

Захиргааны хариуцлагын тухай хуульд заасан зөрчлийн төрлөөр авч үзсэн судалгаа

Улсын хэмжээнд 44993 зөрчил бүртгэгдсэний дотор хөдөлгөөний аюулгүй байдлын журам зөрчих 31107, танхайрах 9986, согтуурах 1320, цагдаагийн алба хаагчийн хууль ёсны шаардлагыг үл биелүүлэх, заналхийлэх, цагдаагийн байгууллагад худал мэдээлэл өгөх 1240, бусдын эд хөрөнгийг бага хэмжээгээр ашиглан шамшигдуулах 680, худалдаа, үйлчилгээний журам зөрчих 437, бусдын эд хөрөнгийг шунахай зорилгоор хувьдаа ашиглах 54, төрийн төлөөлөгчийн хууль ёсны шийдвэрийг биелүүлэхгүй байх, эсэргүүцэх 70, гадаадын иргэн, харьяалалгүй хүн Монгол улсад оршин суух, дамжин өнгөрөх, зорчих журам зөрчих 29, нийтийн эзэмшлийн эд хөрөнгө эвдэх, гэмтээх 11, галт тэрэгний хөдөлгөөний аюулгүй байдал, ашиглалтын журам зөрчих 29, галт зэвсэг болон амьсгал боогдуулах, нулимс асгаруулах бодис хууль бусаар олж авах, авч явах, хадгалах 5, төрийн байгууллагын ажилтны нэр барих 6, хүйтэн зэвсэг авч явах 4, энгийн харуул, манааны журам зөрчих 1, бусад терлийн 14 зөрчил тус тус бүртгэгджээ.

Хохирогчтой холбогдох судалгаа .

Зөрчлийн улмаас 4279 иргэнд 314268.1 мян төгрөгийн хохирол учирсны 71.5 хувийг нөхөн төлүүлжээ.

Хохирсон иргэдийг насны байдлаар нь авч 547, 45-49 насны 650, 60-64 насны 25, 65-69 насны 14, 70 ба түүнээс дээш насны 13;

Хохирсон иргэдийг нийгмийн байдлаар нь авч үзвэл: Төрийн алба хаагч 119, хувийн хэвшлийн байгууллагад ажиллагч 442, төрийн бус байгууллагын ажилтан 81, хувиараа хөдөлмөр эрхлэгч 428, ажилчин, малчин 570, оюутан 145, сурагч 27, сургууль завсардсан хүүхэд 1, тэнэмэл 6, ажилгүй 2383, бусад 77 иргэн бүртгэгджээ.

Хохирсон иргэдийн 290 буюу 6.8 хувь нь согтуугийн улмаас, 224 буюу 5.2 хувь нь өөрийн буруутай үйлдэл, 866 буюу 20.2 хувь нь гэр бүлийн хүчирхийлэлд өртөж хохирчээ.

Гаалийн Ерөнхий Газрын захиргааны зөрчлийн тоо бүртгэл нь хугацаагаар буюу сар, жилээр, гаалийн хууль тогтоомжийн зүйл, заалтад заасан журам, түүнийг зөрчсөн байдлыг гол үзүүлэлт болгон гаргадаг байна. Гаалийн байцаагч нарын ногдуулдаг шийтгэлийн төрөл нь торгох, хууль бусаар олсон орлого, эд зүйлийг хураах шийтгэл байдаг тул ногдуулсан торгуулийн хэмжээ, зөрчигдсөн хуулийн зүйл, заалт гэсэн 2 гол үзүүлэлтээр л бүртгэлээ гаргадаг, зөрчлийн тоо бүртгэлийг хариуцсан ажилтантай боловч зөрчлийн судалгааг хийж дүгнэлт, саналыг боловсруулах ажил учир дутагдалтай байдал ажиглагдаж байв. Гаалийн Ерөнхий Газрын захиргааны зөрчлийн тоо бүртгэлийн нэгдсэн мэдээг авч үзвэл дараахь байдалтай байна.

Захиргааны зөрчлийн тоо, ногдуулсан торгуулийн хэмжээ, зөрчил гаргагчийн талаар мэдээлэл авах боломжийг судлан үзэхэд цагдаагийн байгууллагаас гаргадаг захиргааны зөрчлийн тоо бүртгэл нь үзүүлэлтийн хувьд боломжтой, зөрчлийн ангилалт, гаралт, хандлагыг нилээд бодитой авч үзсэн байв. Улсын Мэргэжлийн Хяналтын Ерөнхий газар, Гаалын ерөнхий газраас гаргадаг захиргааны зөрчлийн тоо бүртгэлийн үзүүлэлтүүд учир дутагдалтай сайжруулах шаардлагатай нь харагдаж байлаа.

Цаашид захиргааны зөрчлийн нэгдсэн тоо бүртгэлийг хариуцах байгууллага, түүний эрх зүйн байдлыг нь тогтоох, уг ажиллагааг явуулах бүтцийг бий болгох, эрх зүйн орчныг нь бүрдүүлэх шаардлагатай байгаа юм. Энэ нь захиргааны зөрчлийн гаралт, хандлага түүнд нөлөөлсөн бодит хүчин зүйлүүдийг судлан тодорхойлох, урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулах боломжийг бүрдүүлэх бөгөөд цаашлаад гэмт хэргээс эртлэн сэргийлэх ажлыг зохион байгуулах нөхцлийг бүрдүүлэх юм.

2.2. Торгуулийг төлөх хэлбэрийг боловсронгуй болгож төлбөр төлөлтийг бэлэн бусаар хийдэг олон улсын жишигт шилжих нь ач холбогдолтой байгаа бөгөөд торгуулийг ногдуулсан цагдаагийн алба хаагч бэлэн мөнгийг шууд авах, түүнийгээ тодорхой хугацаагаар ашиглах, мөн

торгуулийн хуудас бичихгүйгээр мөнгийг бэлнээр авах боломжтой болсноос хэрэг, зөрчилд холбогдох замыг хаах, зөрчил гаргагч болон цагдаагийн алба хаагчийн хоорондын торгуултай холбогсон сэргөлдөөнийг арилгах зэрэг олон чухал ач холбогдолтой арга хэмжээ болох юм.

Зөвхөн 2011 онд нийслэлийн цагдаагийн газрын хэмжээнд 222011 ширхэг торгуулийн хуудас цагдаагийн алба хаагчдын гар дээр очиж 539,8 сая төгрөгийн торгууль бэлнээр тооцогдон төлөгдсөн байгаа нь багна бус үзүүлэлт юм. Энэ тоог нийт цагдаагийн алба хаагчдаар тооцож үзвэл ямархуу үзүүлэлт гарах нь ойлгомжтой байна.

2010 онд Цагдаагийн байгууллагын хэмжээнд 550210 захиргааны зөрчлийг захиргааны эрх зүйн зөрчлийг бүртгэж, зөрчил гаргасан 51909 иргэн, 29 албан тушаалтан, 880 аж ахуйн нэгж, байгууллагад 2, 811,463 , 4 мянган төгрөгийн торгууль ногдуулж, 19498 иргэний тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг хассан бол **2011 онд** 653619 зөрчил бүртгэгдэж, 616345 иргэн, 1271 аж ахуйн нэгж, байгууллага, 41 албан тушаалтанд 3,6 тэрбум төгрөгийн торгох шийтгэл ногдуулж, 23582 хүний тээврийн хэрэгсэл жолоодох эрхийг хассан байна ⁴

Иймд нэг талаас цагдаагийн алба хаагчдын эрх ашгийг хамгаалах нөгөө талаас зөрчил гаргагчдын эрх, түүнчлэн торгох шийтгэл ногдуулах үйл ажиллагааг орчин үеийн олон улсын жишигт нийцүүлэн боловсронгуй болгох шаардлагыг ч хангах юм.

Гэхдээ энэ тогтолцоонд шилжихэд төлбөр тооцоо бэлэн бус хэлбэрт шилжих эрх зүйн болон техникийн орчин бүрэн шийдэгдсэн байх шаардлагатай бөгөөд энэхүү орчныг бүрдүүлэх ажил боломжтой хэмжээнд явагдаж байгааг дэмжих, мөн Засгийн газраас хэрэгжүүлж байгаа “Цахим монгол” хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангахад анхаарах нь зүйтэй юм. Торгуулийг бэлэн бусаар төлөхтэй холбогдох эрх зүйн харилцааг журамласан эрх зүйн хэм хэмжээний төслийг боловсруулах шаардлага үүсч байгаа юм.

2.3. Цагдаагийн Ерөнхий газрын Мэдээлэл, судалгааны төвд Криминологи судалгааны хэлтсийг байгуулсан нь гэмт хэрэг болон захиргааны зөрчлийн шалтгаан нөхцөл, гаралт, хандлага, захиргааны шийтгэлийн үр нөлөөг судлах судалгааны ажлын үр дүнг дээшлүүлэхэд чиглэгдсэн чухал алхам боловч судалгааны байгууллагуудын уялдаа холбоог сайжруулах, чиг үүргийг тодорхой болгох, судалгааны ажлын үр дүнг дээшлүүлэхийн тулд Гэмт явдал судлалын хүрээлэнг байгуулж судалгааны ажлыг хариуцуулах нь зүйтэй гэж үзэж байна.

⁴ 2010, 2011 онд ЦБ-аас шийдвэрлэсэн захиргааны зөрчлийн нэгдсэн мэдээнээс авлаа.